NUPTIALIA FESTA AGEBANTUR: INVITAŢIA DE NUNTĂ, SURSĂ PRIMARĂ PENTRU ISTORIA SOCIALĂ A TRANSILVANIEI PRINCIARE

Livia Magina[*]

Cuvinte cheie: invitația de nuntă, document, istorie socială, Principatul Transilvaniei

Keywords: wedding invitation, document, social history, Principality of Transylvania

1634. Primăvară. La Cluj, pe strada Regală, fata lui Lörincz Szocsi se pregătea să se îmbrace mireasă pentru feciorul lui Szabó Ferencz din Târgu-Mureș. Cu două săptămâni înainte de 22 mai fuseseră chemaţi invitaţii. Prin aprilie, socrul său fusese aici, la Cluj, însoţit de rude și prieteni, să pună la cale nuntă mare. Plătise deja două părţi din toate cheltuielile. Numai vin au cumpărat de 100 de florini, apoi celelalte cheltuieli au fost până în suma de 150 de florini. Mireasa ştia că avea să primească daruri, și argintărie, și îmbrăcăminte, cele necesare pentru conci și voalul. Conciul i-ar fi fost pus de două femei, rude de-ale sale, zicându-i: *Pune cocul, ia asupră-ți grijile*![1] O fustă dublă, de tafta pe care urma să o poarte și după nuntă, precum și alte daruri pentru mama sa și pentru tatăl ei au intrat în anul acela în dulapurile familiei Szocsi.[2] Să ne imaginăm că încăperile au putut fi decorate cu flori (fiind luna mai) sau cu crenguțe de brad, așa cum dorea și George Was de Ţaga, care cerea românilor din apropierea munţilor (probabil Rodna) să aducă șase sănii cu crengi de brad necesare pentru împodobirea camerelor la nunta verișoarei sale.[3] Cam așa ar fi putut descrie nunta din Cluj mireasa din mai 1634 în propriul ei jurnal, dacă ar fi avut unul...

Nunta, între celelalte rituri, este un eveniment centrat pe mireasă, un

[*] Muzeul Banatului Montan Reșița, b-dul Republicii, nr. 10, e-mail: maginalivia@gmail.com

[1] Nicolae Bethlen, *Descrierea vieții sale de către el însuși*, trad. de Francisc Papp, (Cluj-Napoca, 2004), 185.

[2] *Memorialul lui Nagy Szabó Ferencz din Târgu Mureș (1580–1658)*, ed. Ștefania Gall Mihăilescu (București, 1993), 196.

[3] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj, Fond Primăria Bistrița, Seria I (în continuare SJAN, FPB), nr. 5114.

eveniment al femeii. Implicațiile sociale, religioase și demografice și rolul jucat de acest eveniment de-a lungul timpului în comunitate, l-au făcut să se bucure de o importanță specială, atât la momentul derulării cât și în cercetarea istorică, etnografică și sociologică, dar nu numai.

Studiul are la bază peste 100 de documente, fiecare dintre ele a constituit preambulul formării unei familii, trecând printr-un eveniment special, nunta. Când, cine și cui se trimit invitații, care a fost cuprinsul lor sunt întrebări care-și așteaptă răspunsul. În fapt, invitațiile la nuntă evidențiază o rețea socială coagulată în funcție de poziția deținută de familiile mirilor în comunitate. Cei care invită aparţin, din punct de vedere social, marii nobilimi transilvănene, un mediu cu un anumit grad de cunoaștere a scrisului, căci în cercurile mai puțin alfabetizate, ale orășenilor și mai ales ale sătenilor, nunta a putut fi anunțată oral, din casă în casă. Chiar dacă tiparul luase avânt încă de la finalul veacului al XV-lea, este doar o invenție care-și face cunoscută prezența ca un element de lux în această nișă a scrisului doar din secolul al XVII-lea. Majoritatea acestor documente fac parte din fondul arhivistic al primăriei orașului Bistriţa, dar și din cele existente la Sibiu și Brașov, explicația fiind că au fost adresate reprezentanţilor orașelor dar și Universităţii săsești și comitatelor. Este vorba așadar de cercul nobiliar ori al populației urbane bine plasate social.

Din punct de vedere diplomatic, invitațiile se prezintă în formula *litere apperte*, nefiind, așadar, adevărate scrisori private care ar fi trebuit să fie închise, tocmai dat fiind caracterul unei nunţi care nu este unul confidenţial. Stilul direct și concis, neelaborat, ne duce însă cu gândul la scopul imediat al acestui tip de document, acela de anunţ. Acesta ar fi unul dintre motivele din care invitațiile de nuntă nu oferă cercetătorului decât informații simple: despre folosirea scrisului, despre perioadele în care se desfășurau nunțile, asupra relațiilor sociale ale nobilimii transilvănene, informații de natură lingvistică a evoluției termenilor care desemnează logodna sau căsătoria și eventuala legătură cu schimbarea religioasă oferită de Reformă și Contrareformă. Informații demografice, cum ar fi de exemplu vârsta mirilor, nu sunt accesibile din acest tip de sursă.

Baronul Apor Péter își amintește care era procedura în mod obișnuit în Transilvania secolului al XVII-lea: "Tânărul trimitea din nou două rude și cerea fata pentru a se logodi. Apoi tatăl și mama și rudele lor cereau din nou fata, apoi urma și ceremonia. O pânză decentă era pusă pe masă, și alta era pusă dinaintea mesei și preotul statea în față, cu spatele la masă, îndreptat spre asistență; tânărul a ieșit și s-a așezat pe pânză, în timp ce o rudă de sex feminin a condus fata iar preotul administra jurămintele. Când a fost încheiată ceremonia, fata a fost condusă înapoi".[4] Încheierea căsătoriei a fost făcută așadar

[4] Apor Péter, *Metamorphosis Transylvanie* (1736), 43.

acasă.[5] Elena, fiica răposatului George Farkas, se căsătorea în 24 aprilie 1575 cu Ioan Mezaros, în casa lui Emeric Varga, vilic în Szaszvaros.[6] Lui Paul Bánffy Lossonczy de Mogioro îi murise soția în 1573; un an mai târziu încheia o a doua căsătorie cu văduva lui George Katay. Ceremonia avea loc *in adibus nostris pagis Bereztelke*[7] (azi Breaza, jud. Mureș).

Un alt exemplu este acela al nunții lui Ladislau Orbay, aulic regal a cărui nuntă urma să aibă loc în casa surorii sale (soția protonotarului) în 2 ianuarie 1564.[8] Nunta Elisabetei, fiica lui Ladislau Gywlaffy, cu Toma Bánffy de Lossoncz din 1575 s-a celebrat *in castelo Colosmonostor*.[9] Nunta lui Christofor Hagymásy de Beregsău, comite de Solnoc, cu Judith Kerecheny *nuptiarumque solemni celebratione* a avut loc în ianuarie 1576 *in curia nostra Nagy Sayo* (azi Șieu, jud. Bistrița Năsăud).[10] Trei ani mai târziu, Judith se afla ea însăși în postura de a trimite invitații la nunta protejaților săi, a angajaților ei. În 1578 invita la nunta secretarului său, Ioan Zychy, cu Sofia, fiica lui Petru Literatul[11] dar și pentru nunta lui Catherina Minzenti cu Kornár Mihai.[12]

Cererea, făcută tatălui ori tutorelui miresei, logodna, pecetluită prin schimb de inele și la urmă, căsătoria, sunt etape necesare, care însă au putut fi comprimate într-un unic eveniment. În alte cazuri, între logodnă și căsătorie putea trece o perioadă destul de lungă, chiar și un an.[13] Pețirea fetei s-a făcut printr-un intermediar, elocventă în acest sens fiind povestea aceluiași Nicolae Bethlen: "M-am hotărât brusc și printr-un pețitor pe nume Bacsó Istvan (...) trimițând vorbă că voi lua fata. (...) la puține săptămâni după aceea ne duserăm la Ojdula, încheind logodna cu aleasa mea; (...) a trebuit să aștept ca logodnic un an de zile ...".[14]

Cel mai important simbol al acestui moment este inelul. Oferirea lui sau, dimpotrivă, restituirea acestuia, a însemnat legarea ori dezlegarea logodnei. Paul Bethlen, logodit în 1667 cu Sara Bucsesti, s-a văzut nevoit să primească înapoi inelul de logodnă deoarece mamei sale nu i-a convenit alianța.[15] În mod

---

5 Nicolae Bethlen a fost căsătorit pentru a doua oară cu Julia Rhedei, prima căsătorie fiind cu Kun Ilona, de către episcopul Horti István în casa tutorelui viitoarei sale soții, Teleki Mihai.

6 SJAN Sibiu, Magistratul orașului Sibiu, Colecția de documente medievale, seria UV, nr. 879.

7 Ibid., seria UIV, nr. 1072.

8 SJAN Brașov, Fond Primăria orașului Brașov, Colecția de documente Schnell, vol. 2, nr. 166.

9 SJAN, Cluj, FPB, nr. 3932.

10 SJAN Sibiu, Capitlul evanghelic C.A. Bistrița nr. 45.

11 SJAN Cluj, FPB, nr. 4451.

12 Ibid., nr. 4417.

13 Bethlen, *Descrierea*, 120.

14 Ibid., 120.

15 Ibid., 123.

asemănător, logodna lui Emeric Tököli cu văduva lui Nicolae Apafi, fiica lui Mihai Teleki, a fost desfăcută și inelul i-a fost trimis înapoi lui Tököli.[16]

În mediul princiar, nunta este cu atât mai fastuoasă și mai încărcată de simboluri. Un studiu recent asupra nunții lui Gabriel Bethlen cu Catherina de Brandenburg[17], nuntă care a avut loc în anul 1626 conturează acest fapt. Studiul, bazat pe surse primare contemporane, evidențiază cele două faze ale nunții, logodna (în acest caz făcută prin reprezentantul mirelui, George Rákoczy), la Berlin, și ceremonia propriu-zisă, fastuoasă, care a avut loc la Kosice. Numărul mare de invitați, darurile, fastul teatral al mesei, jocurile de după ceremonie exprimă statutul social prin intermediul nunții. Invitația adresată împăratului Ferdinand III la nunta lui George Rákoczi II cu Sofia Báthory, fiica lui Andrei Báthory, nuntă care a avut loc la 3 februarie 1643, a fost onorată prin trimiterea unui reprezentant, în persoana lui George Iakusith de Orbona. Au fost prezenți soli ungari, polonezi, munteni, moldoveni și tătari care au adus numeroase daruri. Principala distracție au fost focurile de artificii care au creionat un balaur care "a zburat foarte sus, în afara cetății (Alba-Iulia – n.n.)."

Invitaţia la nuntă este un tip de act al cărui nume sună extrem de cotidian și sunt necesare precizări care vizează obiectul în sine, căci azi privim o invitaţie la nuntă prin prisma faptului că este purtătoarea mai multor simboluri: statutul financiar al mirilor, nivelul de cultură, gradul de rafinament și eleganţă al familiei. Invitaţiile obișnuite pe care le am eu în vedere și care provin din secolul al XVI-lea, se prezintă sub forma unor banale scrisori al căror aspect exterior nu diferă de al altor documente. Însă, în paralel cu statutul mirilor, invitaţia se îmbogăţește și se tipărește, așa cum este cazul invitaţiei la nunta palatinului Paul Eszterházy[18] de la finalul secolului al XVII-lea, realizată la calcograf.[19] Invitația trimisă de către însuși regele Mathia către Magistratul orașului Bistrița în vederea participării la nunta sa din 18 octombrie 1476, cu Beatrice de Aragon, fiica regelui Ferdinand I, este unul dintre cele mai vechi documente de acest tip care au ajuns până la noi.[20]

---

16 Ibid., 169.

17 Éva Deák, "The wedding festivities of Gabriel Bethlen and Catherine of Brandenburg," *Hungarian Studies* 26 (2012) 2: 251–271.

18 Invitația se regăsește în *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században,* I, szerző. Radvánszky Béla (Budapest, 1879).

19 Procedeu de reproducere grafică prin tipar a unor imagini gravate pe clișee de zinc săpate în adâncime; tipar adânc.

20 *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, ed. Gündisch Gustav, VII (Köln, 1991), doc. 4144, 111; originalul se află la SJAN, Cluj, FPB, nr. 711: *Mathias, Dei gratia rex Hungarie, Bohemie, et ceterea, fidelibus nostris prudentibus et circumspectis iudici et iuratis ceterisque civibus civitatis nostrae Bistriciensis, salutem et gratiam. Fideles dilecti credimus fidelitates vestras non latere, qualem nos cum serenissimo principe domino Ferdinando eadem gratia dei*

În ceea ce privește materialitatea scrisului, sunt necesare câteva precizări. Fiind vorba despre secolele XVI-XVII, suportul acestor acte este hârtia. Sigiliul emitentului, al expeditorului, a fost aplicat sub text, de regulă în ceară închisă la culoare, de cele mai multe ori verde. Dimensiunile documentelor nu diferă de cele ale oricărui alt act emis în epocă de o persoană privată. În ceea ce privește limba de redactare a invitaţiilor se observă că, în prima jumătate a secolului al XVI-lea se regăsesc astfel de scrisori de invitare redactate doar în limba latină și, pe măsură ce limbile vernaculare încep să fie folosite în mod major în scris, adică maghiara și germana pentru spaţiul transilvănean, se pot identifica texte redactate în limba maghiară dar și în germană, în funcție de destinatar.

Numeroase informaţii pot fi extrase chiar dacă modalitatea în care au fost redactate este sumară. Cu toate că majoritatea istoricilor tind să catalogheze acest tip de informaţii drept *marginalia*, mărunţișuri faţă de evenimentele majore, sunt cele care, introduse într-o serie logică, pot îndeplini același rol ca și informaţiile capitale. Diferenţa faţă de cercetarea de istoria vieţii cotidiene care s-a ocupat cu disecarea unor unităţi de mici dimensiuni, restrânsă ca reper temporal, și cercetarea de azi se referă, chiar dacă este vorba de o nișă de mici dimensiuni, la integrarea ei într-un mecanism mai complex, acela al web-ului social din perioada secolelor XVI-XVII din Transilvania. Pe de altă parte, numărul mare de documente, a căror limită temporală se extinde la două secole, se constituie într-un al doilea argument privitor la plasarea unei asemenea cercetări în designul deja realizat de istoriografie.

Indicatorii specifici privitori la nuntă, și care de altfel dau și caracterul actului, sunt *nuptiae* în textele de limbă latină și *hiteles* în limba maghiară.[21] De altfel, legislaţia din secolul al XVI-lea indică aceiași termeni pentru căsătorie: *desponsatio* și *nuptiarum sollemnitas,* iar documentele invocă termeni precum: *solemnum nuptias, solemni celebratione, nuptiarum celebratione*.

În secolul al XVII-lea termenii suferă o schimbare, în sensul în care în limba maghiară regăsim *esküvő*. Ambii termeni par a susţine faptul că în cadrul aceluiași eveniment avea loc și căsătoria religioasă.[22]

Siciliae rege affinitatem traxerimus, cuius filiam deo prosperante nobis deponsavimus in coniugem. Cum vero nuptiarum nostrarum celebritas in proximo instet at ad festum sancti Lucae evangelistae nunc venturum peragenda incumbat, statuimus inter alias regni nostri proceres fidelitates vestras ad celebritatem prefatarum nuptiarum invitare, ut vestra et aliorum procerum regni nostri praesentia honor huius celebritatis nostrae qui cum regni nostri omnium vestrum decore convictus in tot tantorumque externorum principum et oratorum potentatuum frequentia.(...).

[21] O analiză a acestor termeni, precum și a relaţiei dintre partea ecleziastică și cea civilă a căsătoriei a fost realizată de către András Péter Szabó, "Betrothal and Wedding, Church Wedding and Nuptials: Reflections on the System of Marriages in Sixteenth- and Seventeenth-Century Hungary," *Hungarian Historical Review*, 3, no. 1 (2014): 3–31.

[22] András Péter Szabó, "Betrothal and weddings," 24.

Cine invita la nuntă?

Un fapt care, parțial, a limitat cercetarea în acest punct, este acela că invitațiile avute în vedere au fost trimise către personalul administrativ al orașelor, în ansamblul său și nu unei persoane. Rămânea la decizia Magistratului orașului, uneori chiar a Universității, cine era însărcinat cu participarea la eveniment. Poate fi identificată o corespondență destul de bogată între administrația orașelor Sibiu și Bistrița cu privire la persoanele care urmau să participe, dar și la cadoul ce urma a fi dat, mai ales dacă era vorba despre o nuntă princiară. Unele dintre invitații conțin și mențiunea numărului invitaților, a orei la care va avea loc slujba religioasă. Spre diferență de contemporaneitate, în secolele XVI-XVII nu mirii, ca viitor cuplu, au fost cei care au transmis invitația, ci, așa cum reiese din exprimarea documentelor, în majoritatea cazurilor, mirele, tatăl miresei, tutorele miresei, fratele miresei, stăpânul sau protectorul mirelui. S-ar putea spune că persoana cea mai influentă din familie, care a avut un rang social mai înalt, a fost preferată în astfel de situații.

La nunta nepotului lui Nicolae Olahus, Thoma Olahus, cu Margareta Bakić, văduva lui Ioan Kendeffy[23], invitaţia era făcută de la Viena, chiar de către cunoscutul arhiepiscop. Nunta urma să aibă loc la Bratislava la 3 februarie 1555. În mod aparte, invitaţia face referire la numărul celor care puteau participa la nuntă, *unum vel duos ex eis.*[24] Caspar Pathoczy de Keczkemeth, atunci când invita la nunta surorii sale, Ana, cu Ladislau Dienessy de Illesse din 27 iunie 1564, dorea ca toată familia invitatului să fie prezentă: *vobiscum una esse simul cum dominabus uxoribus, filiis et filiabus vestris honestis ut vestram presencia hec solemnitas nupciarum charissime sororis nostre*.[25]

În multe cazuri părinţii, respectiv tatăl, este cel în numele căruia este redactată invitaţia. Paul Bánffy invita la căsătoria fiului său Baltazar cu Elisabeta, fiica lui Caspar Pathoczy de Keczkemeth[26]; Ladislau Gywlaffy de Răstolţ invită la nunta fiicei sale, Elisabeta cu Thoma Bánffy de Lossoncz în toamna anului 1575[27], după ce el însuși se căsătorise în primăvara aceluiași an cu Ana, sora lui George Bánffy de Lossoncz din Huedin.[28]

Kata Bornemisza, văduva lui Denes Bánffy, îl invita pe George Was la cununia fiului ei, George cu Sophia Daniel care urma să aibă loc în data de 16 iulie la Iernut în 1681.[29] Radu Paisie invita magistratul Brașovului la nunta fiicei

23 SJAN, Sibiu, U V, nr. 596.
24 Ibid., U V, nr. 596, 16 dec. 1554.
25 SJAN, Brașov, Colecția de documente Schnell, vol. 2, nr. 172.
26 SJAN, Sibiu, U IV, nr. 1072.
27 SJAN, Cluj, FPB, nr. 3932.
28 SJAN, Cluj, FPB, nr. 3870.
29 SJAN, Cluj, Fond familial Bánffy, nr. inv. 320, nr. dosar 970.

sale ce urma să aibă loc în ziua de Crăciun.[30] Mihail Teleki invita pe mai-marii orașului Sibiu la nunta fiicei sale, Ana, cu Nicolae Apafi.[31]

Cele mai interesante cazuri de acest gen parvin chiar de la curte. În numele regelui Ioan II era trimisă în 1563 invitaţia pentru nunta voievodului Ţării Românești, Petru, cu Elena, fiica lui Nicolae Cherepowith.[32] Invitaţii au fost trimise și în numele regelui și al reginei, pentru nunţile domnișoarelor de onoare de la curte. În 1559, 8 mai, regina Isabella invita la o nuntă dublă, a Catharinei Nyesovska cu Ioan Makowetzky precum și la cea a Barbarei Bekowska cu Stanislau Kriza, care urmau să aibă loc în 11 și respectiv în 18 iunie.[33] De altfel, reginei Isabella pare să-i fi făcut plăcere să organizeze astfel de evenimente, așa cum cerea eticheta vremii, de a-și prezenta și susține pe "piața matrimonială" domnișoarele de onoare, de a le aranja căsătoria, fapt evident în special la curtea principeselor din secolul al XVII-lea.[34] De altfel și în aprilie 1548 trimitea celor de la Bistrița invitația de a participa la nunta primei sale fete de curte cu Ioan Kynsky ce avea loc în 3 mai la Gilău[35] dar și în 1546, pentru o nuntă dublă care urma să aibă loc în perioada fărșangului.[36] O nuntă dublă făcea în 1571 și Iacob Pokay, căpitanul curții, fiicelor sale, Ana și Magdalena.[37] George Apafi făcea nuntă în 1579 atât cu fiul său mai mare, Lenarth, cu Ana Bánffy, fiica lui George Bánffy de Lossoncz, cât și cu fiul mai mic, Nicolae, cu Margareta Orbai, fiica lui Bálint Thörök.[38]

Radu Paisie invita la nunta fiicei sale care urma să aibă loc chiar în ziua Nașterii Domnului.[39] Invitația aceasta este chiar o scrisoare de mulțumire a voievodului adusă divinității pentru bucuria de a fi pentru prima dată socru.

---

30 SJAN, Brașov, Fond Primăria orașului Brașov, Colecția de documente Stenner, seria 1, nr. 249.

31 Ioan Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I, 1599–1699 (Cluj, 1940), 347–348: "Urmând înțeleapta rânduială a lui Dumnezeu și vechea ... a sfintei maicei noastre biserici, cinstitul și de bun neam domnul Nicolae Apafy și-a logodit pentru viitoare căsătorie pe fiica mea, Ana Teleki, pe care m-am hotărât să i-o dau la casa lui, învrednicindu-mă Dumnezeu să ajung la această vreme, aici la casa mea din Sâmpetru, în a 9-a zi a viitoarei luni a Sfântului Mihai. Rog pe domniile voastre ca în ziua aceasta dimineața, la nouă ceasuri să nu-și pregete a fi de față prin cinstitele rudenii. Pentru această bunăvoință mă voi sili să slujesc domniilor voastre."

32 SJAN, Cluj, FPB, nr. 2669, 16 aug. 1563.

33 SJAN, Sibiu, Capitlul Evanghelic C.A. Bistrița, nr. 78.

34 Balogh Judith, "Modele de principesă la curtea princiară a Transilvaniei în secolul al 17-lea," *Caiete de antropologie istorică*, anul XIII, nr. 1–2 (24–25) (2014): 114.

35 SJAN, Sibiu, U IV, nr. 869.

36 Veress Endre, *Izabella királyné 1519–1559* (Budapest, 1901), 245.

37 SJAN, Cluj, FPB, nr. 3644.

38 Ibid., nr. 4648.

39 *Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolul XV și XVI*, ed. Ioan Bogdan (București, 1902), 188: "Cu mila lui Dumnezeu, Io Radul, voevod

Stăpânul trimitea invitații și pentru nunțile servitorilor, a familiarilor săi, așa cum am văzut că a făcut soția lui Christofor Hagymásy. Și George Was de Țaga, comitele comitatului Cluj în 1580, invita la nunta slujitorului său care urma să se petreacă la Țaga.[40] Și Nicolae Erdély făcea același gest pentru nunta uneia dintre servitoarele sale.[41]

Poziția femeii în societatea transilvăneană și natura încă patriarhală a relațiilor de familie dar și atitudinea legislației în favoarea tatălui/fratelui, a dictat și în aspectul acesta, astfel invitația a putut fi trimisă și de către mireasă în contextul recăsătoririi, deci doar dacă era văduvă. Astfel, la nunta sa din 4 august 1570 cu Ladislau Chaky, Sofia Balassa, văduva lui Francisc Nemethy, invita Magistratul orașului Bistrița să ia parte la eveniment.[42] Concomitent, bistrițenii primeau invitația și din partea mirelui, astfel că trebuie să fi fost destul de dificil să nu trimită măcar daruri. Tot cu statut de văduvă, a putut să trimită invitații și mama miresei. Katha Bonichit, văduva lui Leonart Erdély, invita la nunta fiicei sale cu Alexandru Kendy.[43] Și Ursula Károly, văduva lui Grigore Bethlen, invita la nunta fiicei sale, Clara, cu Wolfgang Bánffy de Lossoncz.[44]

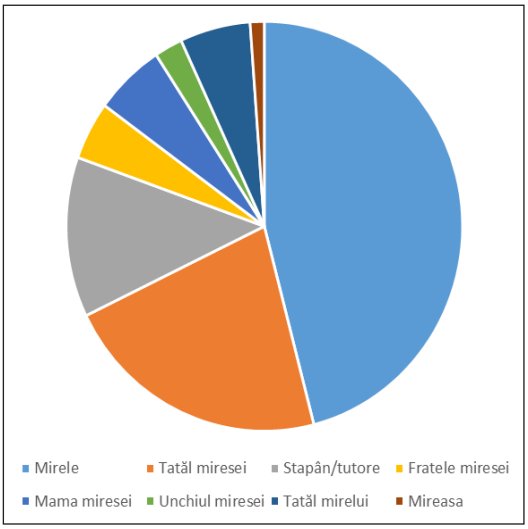

O altă situație este aceea a invitării duble, atât din partea

și domn. Scriem cinstitilor și bunilor nostri prieteni si vecini de aproape, judetului si celor 12 pârgari din Brașov, multa sănătate. Și dupa, aceasta, cu voința lui Dumnezeu și a preacuratei maicii Domnului, m-a miluit Dumnezeu și mi-a dăruit să am în aceste zile o bucurie in adâncul inimei mele și să fiu socru. Până acum în viața mea n-am avut nuntă și n-am fost socru. Cum însă astăzi mi-a dăruit Dumnezeu dar de la prea iubita fiică a domniei mele,că de la prea iubitul meu fiu Dumnezeu știe când îmi va dărui o așa veselie ca cea de acum dela prea iubita fiică a domniei mele. Deci vă rog pe domnia voastră ca pe niște prieteni ai noștri, să veniți și domnia voastră, căci vă chemăm să fiți și domnia voastră împreună cu noi la această veselie ce ni s-a dăruit de Dumnezeu. Și de va vrea Dumnezeu, ziua în care va fi, să stiți domnia voastră că e să fie la nașterea lui Christos. Pentru asta vă rugăm pe domnia voastră. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Dechemvrie 17".

40 SJAN, Cluj, FPB, nr. 4591.

41 Ibid., nr. 5322.

42 Ibid., nr. 3422.

43 Ibid., nr. 3359.

44 Ibid., nr. 3184.

mirelui cât și a familiei miresei. În 1567 camerarul Caspar Bekes trimitea invitații pentru nunta sa cu Ana Farkas[45] dar și tatăl miresei, Wolfgang Farkas, făcea de asemenea invitații pentru nunta fiicei sale.[46]

Cazurile în care mirii sunt emitenții invitației sunt sporadice. Un exemplu în acest sens: pe invitația la nunta lor din 1595 trimisă nobilimii din comitatul Crasna, Sigismund Báthori și Maria Cristierna apar împreună.[47]

Când au fost trimise invitațiile?

Cele mai încărcate perioade pentru desfășurarea nunților erau lunile iunie, februarie și ianuarie. Se poate observa că nu regăsim date pentru luna martie, lună peste care, cu puține excepții, se suprapune perioada postului Paștelui. Ca metodă de lucru pentru identificarea datei nunții, atunci când aceasta nu este menționată în textul scrisorii, am folosit intervalul de două săptămâni de la data înscrisă ca moment al redactării. Am folosit acest interval în urma observației că, în majoritatea cazurilor în care este menționată și data la care va avea loc evenimentul, diferența dintre cele două date este de aproximativ 14 zile. Unele dintre invitații sunt atât de precise încât conțin și ora la care ar trebui să înceapă ceremonia, așa cum este cazul celei a Anei Teleki cu Nicolae Apafi, la care invitații erau așteptați "dimineața, la nouă ceasuri".

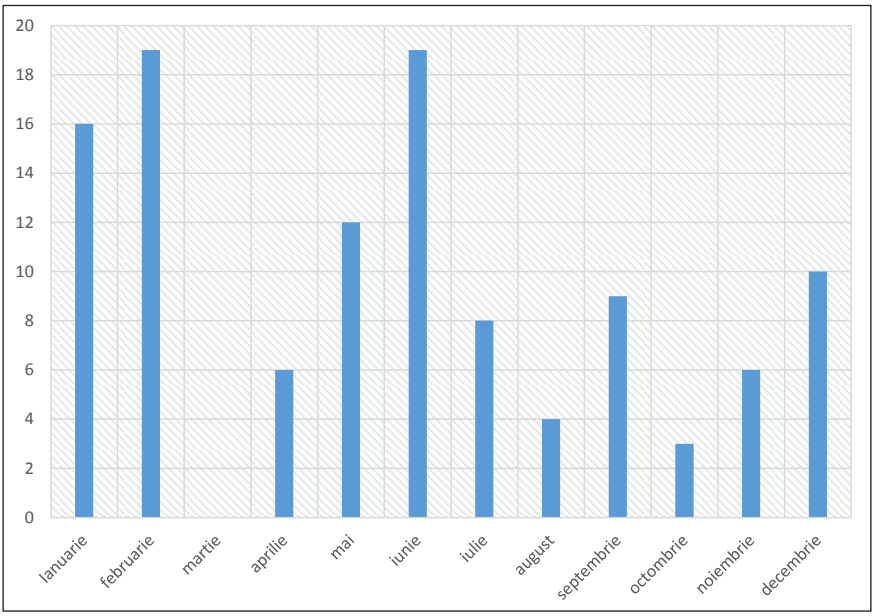

45 Ibid., nr. 3166.
46 Ibid., nr. 3169.
47 SJAN, Cluj, Fond familial Bánffy, seria 3, subseria 2, nr. 196, fila 196.

Masa și felicitările

Cu toate că nu ar fi necesare detalii de acest gen decât tangențial, informațiile referitoare la momentele ulterioare ceremoniei religioase nu pot fi ignorate. Ospeția, pentru binevoitori, sinceri sau falși, cum spune Bethlen, se putea face fie la casa mirelui fie la cea miresei, de regulă, în cadrul aceleiași ceremonii cu aceea ecleziastică. Corturile bogat decorate aflate în afara orașului Cașovia sunt locul în care s-a desfășurat masa pentru mulțimea participanților la nunta lui Gabriel Bethlen. Din partea Universității săsești au fost trimiși Ioan Schwarz, judele scaunului Sibiu precum și judele scaunului Sighișoara, Francisc Schasser.[48] Prezența reprezentanților și tipul cadourilor la nunțile-eveniment era discutată în cadrul întrunirilor Universității săsești. De exemplu, Magistratul Sibiului, într-o scrisoare din 1539 anunța pe bistrițeni de necesitatea discutării problemei plății cadourilor pentru nunta lui Ioan Zápolya cu Isabella.[49]

Darurile primite de noul cuplu, pe lângă trusoul miresei și zestrea acesteia, vin și din partea invitaţilor. Cu cât mai de soi era invitatul, mirii puteau avea siguranţa că vor primi daruri mai deosebite. De exemplu, de la orașele săsești, așa cum este și cazul invitaţilor noștri (Magistratul Sibiului ori al Bistriţei), Nicolae Bethlen, la prima sa căsătorie primește o cupă mare pentru flori, dar și de la alţii, a căror valoare, împreună, este de 700 de forinți.[50] Sume enorme au fost daruri de nuntă, așa cum este cazul fiicei negustorului venețian Daniel Nys, stabilit în Transilvania, care a primit de la tatăl său ca dar de nuntă 100.000 de ducați.[51]

În cadrul scrisorii de invitaţie la nuntă adesea regăsim solicitări de obiecte necesare la servirea mesei: farfurii, cupe, boluri, alimente, cereale. Nuntă cu mulți invitați organizase și Grigore Erdély cu Ana, fiica lui Mihai Gyulay, în 1584 la Șintereag. Cerea bistrițenilor să-i împrumute în acest scop 200 de castroane de cositor "pe care i le va restitui fără pierderi".[52] Se pare că era chiar o obișnuinţă să apelezi la "dotarea" celor de la Bistriţa căci și George Was de Ţaga cerea judelui primar al Bistriţei să-i trimită 100 de castroane pentru nunta verișoarei sale la casa lui Nicolae Erdély din Șintereag.[53] Și Gaspar Chereny, comite al comitatului Turda, în invitația din 1570 transmisă Magistratului bistrițean pentru nunta fiicei sale, Barbara cu George Sido, adăuga rugămintea de a-i fi împrumutate tăvi, farfurii și oale de fier.[54] Christofor Báthory solicita bistrițenilor să-l trimită pe farmacistul

48 Krauss, *Cronica*, 62.
49 SJAN, Cluj, FPB, nr. 1409.
50 Bethtlen, *Descrierea*, 125.
51 Krauss, *Cronica*, 65.
52 SJAN, Cluj, FBP, nr. 5116.
53 Ibid., nr. 5114.
54 Ibid., nr. 3574.

orașului pentru confecţionarea de marţipan și alte dulciuri, pentru nunta lui Ioan Galfy.[55] Francisc Kendi de Radnolth, comitele comitatului Târnava, solicita lui Caspar Budaki, judelui primar al orașului Bistrița, tot în vederea unei nunți, să cumpere cele necesare pe seama principelui și să facă rost de niște covoare.[56]

Concluzii

Sursă excelentă pentru istoria socială, invitația de nuntă poate fi corelată cu foarte multe domenii ale vieții cotidiene, începând de la statutul social al mirilor și până la modalitatea de a relaționa la distanță în vederea procurării celor necesare pentru nuntă. Se evidențiază, din punct de vedere diplomatic, structura simplă, de scrisoare deschisă, cu sigiliu inelar și compunerea ei ca un act pragmatic, în majoritatea cazurilor. O altă concluzie se desprinde la nivelul tendinței doamnelor, a stăpânelor de a influența sau chiar de a jongla pe piața mariajelor, de a-și crea un cerc de cunoscuți în care să formeze cupluri.

La nivelul statutului social, uniunile s-au realizat între parteneri cu același statut social și economic, creându-se astfel o rețea socială strânsă, de rudenie, subsumată mediului nobiliar transilvănean.

NUPTIALIA FESTA AGEBANTUR: WEDDING INVITATIONS, A PRIMARY SOURCE FOR SOCIAL HISTORY IN PRINCIPALITY OF TRANSYLVANIA

Abstract

Among the rites of passage, wedding is an event that takes place consciously. In Principality of Transylvania, the wedding is still an arranged event so that the future partners are part of a social and financial mechanism. However, the wedding was a reason for joy and the event had been announced and celebrated publicly in terms of rank. For the event, both weddings and splices, the guests were announced through invitations. As a private document, written in private purposes, the wedding invitation can be a source for social history in general and for the history of marriage particularly. The analysis of a sample of over 100 wedding invitations offers an unique opportunity to highlight new issues of private life.

[55] Ibid., nr. 4534.
[56] Ibid., 3837.

Anexe

16 decembrie 1554
SJAN SIBIU, UV, nr. 596, hârtie, pecete de închidere pe verso

Prudentes ac circumspecti domini, amici nobis honorande, salutem et nostri commendationem. Quoniam divina providentia egregio domino Thomae Olaho, nepoti ex frater nostro, generosam domina Margaretham Bakyth, egregii quondam domini Ioannis Kendeffy relictam, secundum ritum et legem sancte Romane ac universalis ecclesiae in uxorem despondimus, quorum nuptiae Dei benignitate tertia die Februarii proxime venturi Posonii celebrantur. Quare dominationes vestras amicabiliter rogantis velint ad diem predictum Posonium amicitiae nostrae respectu unum vel duos ex eis ad nos mittere et nos ad nuptias ipsius nepotis nostri presentia eorum nomine publico condecorari. In quo dominationes vestre per eum facient nobis longe gratissima pari officio amicitiae recompensanda. Quas in reliquo feliciter valere optamus. Datum Viennae, 16 Decembris, anno Domini 1554.

Vester Strigoniensis,
manu propria

Pe verso: Prudentibus et circumspectis dominis magistro civium, iudicibus et iuratis civibus Cibieniensis etc., dominis et amicis nobis honorandis.

EPITHALAMI·
VM ISABELLÆ, FLORENTIS·
SIMÆ FILIÆ SERENISSIMI
REGIS POLONIÆ SIGISMVN
DI, AD SERENISSINVM MA·
RITVM IOANNEM HVNGA·
RIÆ REGEM PROFICISCEN
TIS, PER STANISLAVM AICH
LERVM V I DOCT

Invitația la nunta regelui Ioan Zápolya cu Isabella (după Veress E. *Izabella királyné 1519–1559*, Budapesta, 1901).